

تاریخ	حاضران	مسئول محفل	موضوع	محفل
۷ مهر ۹۸	۱۶ نفر	مهندس اسماعیل ذوقی	نقش ملازمت شعر کلاسیک و موسیقی در ارتقاء متقابل و فراگیری مردمی	پنجاه و پنجم

ابتدای محفل به آشنایی با مفاهیم پایه موسیقی شروع شد و چند مفهوم مهم مورد بررسی قرار گرفت.

بعد: به فاصله میان دو صوت بُعد گفته می‌شود و ابعاد را به دو دسته مطبوع و نامطبوع تقسیم می‌کنند. از ترکیب فواصل لحن پیدا می‌شود. فواصل مختلف را طوری قرار می‌دهند که لحنی متناسب و مطبوع ایجاد شود و شنونده را لذتی حاصل آید. در نهایت این تولید و تکرار لحن است که اهمیت دارد. الحان موسیقی از ترکیب و اتحاد اصوات مختلف به دو طریق ایجاد می‌شود:

۱. صوت انسان

۲. آلات موسیقی

پس، از این رو منبع تولید صدا و کلماتی که با آن توأمان می‌شود - یا حنجره و به تعبیری پیچیده‌ترین ساز - باید به گونه‌ای صحیح تنظیم شده باشند تا سبب تحریک عواطف شود. بخش عمده‌ای از موسیقی ایرانی، تا به امروز، کلام موزون و مقفی بوده است.

آلات موسیقی به چهار دسته تقسیم می‌شوند:

۱. زهی

۲. بادی فلزی

۳. بادی چوبی

۴. ساز کوبه‌ای (Percussion)

موسیقی ایرانی:

موسیقی ایرانی به سان یک باغ بزرگ می‌ماند که در آن، یک سری باغ کوچک‌تر وجود دارد. این باغ‌ها عبارت‌اند از:

ماه‌هور

سه‌گاه

چار‌گاه

راست پنج‌گاه

نوا

همایون

شور

که هر کدام فضا و حال و هوای خود را دارند اما بعضی به یکدیگر راه دارند. به عنوان مثال ماه‌هور به شور. تنها دستگاهی که کاملاً جدا قرار دارد سه‌گاه است که در این گام سه نت کرن وجود دارد. اما دیگر دستگاه‌ها به یکدیگر ارتباط دارند. (کُرُن نام علامتی است در موسیقی ایرانی که با گذاشته شدن قبل از هر نت، آن را به اندازه ربع پرده بم می‌کند. این علامت از ابداعات علی‌نقی وزیری است.)

در هر کدام از این باغ‌ها (دستگاه‌ها) باغچه‌هایی کوچک وجود دارد که آن‌ها را گوشه می‌خوانند. در حدود ۳۶۰ گوشه داریم. مفهوم ردیف آن است که ترتیب در مسیر اجرا هر یک از باغچه‌ها حفظ شود. مرکب خوانی به تغییر در دستگاه‌ها در حین اجرا می‌گویند.

تاریخ موسیقی:

تا قبل از اسلام اطلاعات چندانی در رابطه با موسیقی ایرانی وجود ندارد جز در دربار خسرو پرویز - موسیقی‌دان‌هایی مثل: باربد، نکیسا (یونانی‌الصل)، بامشاد، رامتین، ارچنگی - اما اگر مستندانی وجود دارد به دوران پنج تا شش قبل از میلاد و به دوران هخامنشی‌ها برمی‌گردد که به دلیل ارتباط به یونان قدیم موسیقی ایرانی از آن ناحیه نشئت گرفته. ارشمیدس اولین کسی بود که برای موسیقی مبنای ریاضی قائل شد.

اقبال آشتیانی نغمه‌های دوره ساسانی را چنین آورده است: پالیزبان، سبزه بهار، باغ سیاووشان، راه گل، شادباد، تخت اردشیر، گنج سوخته، دل‌انگیزان (طرب‌انگیز در ماهور)، چکاوک (همایون)، خسروانی (ماهور و بیات ترک)، نوروز (بزرگ، کوچک و خارا) (راست‌پنج‌گاه و همایون)، جامه‌دران (بیات اصفهان، بیات ترک)، نهفت، در غم، گلزار، روشن، چراغ، گلنوش، زیر افکن (ماهور)،

سازهای آن دوره: نای، غژک، رباب، بربط، چنگ. که مهم‌ترین آن‌ها بربط (عود) که سازی بی‌پرده و دارای دو نیم‌گام در سه بخش است. گام موسیقی ایرانی ۲۴ پرده است و از زمان ابونصر فارابی به این شکل بوده است و دلیل آن وجود ساز بربط است.

از موسیقیدان‌های قبل از قاجاریه را می‌توان به ابونصر فارابی، ابوعلی سینا، صفی‌الدین ارموی و عبدالقادر مراغه‌ای اشاره کرد. موسیقی در دوره قاجاریه با آقا علی‌اکبر فراهانی شروع می‌شود و بعد از آن میرزا عبدالله (نوازنده سه‌تار و تار) و آقا حسین قلی (نوازنده تار) می‌رسد. بعد از آن‌ها علی‌اکبر شهنازی برادر عبدالحسین شهنازی در این مسیر است. فرهنگ شریف، زرین‌پنجه و لطفی افرادی هستند که از عبدالحسین شهنازی تأثیر گرفته‌اند. صدای تار عبدالحسین شهنازی به‌عنوان یک نوآوری در موسیقی یاد می‌شود. از میرزا عبدالله، عبادی می‌ماند. علی‌اکبر خان شهنازی نیز ادامه و یا میراثی ندارد.

موسیقی سنتی ایرانی به‌صورت پرکاشن، تار، ضرب و یک خواننده است. درویش خان اما پیش‌درآمد را به موسیقی ایرانی وارد می‌کند. که علی‌اکبر خان شهنازی نیز یکی از بهترین پیش‌درآمد سازان است پیش‌درآمد به‌طور کلی یک نمونه کوچکی از آن باغ (دستگاه‌ها) را به نمایش می‌گذارد.

درویش خان در سونوریتته ساز تأثیر فراوانی داشت و شاگردانی چون موسی معروفی، مرتضی خان نیک‌نام و سعید هرمز را تربیت نمود. (سونوریتته را در معنی لغوی «پراهنگی» می‌گویند. صدا دهندگی مطلوب و زیبا در ساز، آواز ارکستر و ... صدای «سونور» نامیده می‌شود).

در دوره رضاشاه یک تجدد شروع می‌شود. کلنل علی‌نقی خان وزیری موسیقی کلاسیک و نت را وارد موسیقی ایران می‌کند که اطلاعات مربوط به آن در حال حاضر در دسترس نیست. وی ارکستراسیون را در ایران آغاز می‌کند که متشکل از دو ویولن، دو کمانچه و دو تار است. افرادی چون خالقی، و بعد از آن، تجویدی، صبا، کریم فکور به همراه شاعرانی چون بیژن ترقی، نواب صفا، کریم فکور، رهی معیری، بیژن ترقی، پژمان بختیاری و معینی کرمانشاهی این مسیر را ادامه می‌دهند و از این‌رو کم‌کم شعر و خوانندگی بیشتر وارد موسیقی می‌شود.

اما به‌طور کلی ورود شعر به موسیقی با عبدالقادر مراغه‌ای شروع می‌شود که در دوره قاجاریه به اوج می‌رسد. در آذربایجان موسیقی با یک کمانچه یا تار و یک دایره و یک سه‌تار به همراه خواننده وجود دارد. موسیقی نواحی بسیار ابتدایی و ساده است. موسیقی‌دان‌های این سبک موسیقی را چندان تغییر نمی‌دادند حال آنکه شعر را به آن اضافه می‌کردند

نوازندگان معروف

نوازنده‌های تار و سه‌تار: درویش خان، علی‌نقی وزیری، سعید هرمزی، ناصر عبادی، موسی زرین پنجه، غلامحسین بیگجه‌خانی، لطف‌الله مجد، استاد شهناز، فرهنگ شریف، محمدرضا لطفی و حسین علیزاده.

نوازندگان عود: عبدالوهاب شهیدی و نریمان.

نوازندگان کمانچه: اسماعیل خان، حسین یاحقی، پرویز یاحقی و علی‌اصغر بهاری.

تنبک: حسین تهرانی، مفتاح، ناصر فرهنگ‌فر و محمد اسماعیلی.

خوانندگان: قمرالملوک وزیری، رضاقلی‌میرزا ظلی، ادیب خوانساری، عبدالوهاب شهیدی، تاج اصفهانی، محمودی خوانساری، فاختره‌ای، خاطره پروانه، روح‌انگیز، ملوک ضرابی، دلکش، مرضیه، الهه، یاسمین (مهربانو سلامی)، پروین نوری‌وند، پوران شاپوری.

در بخش دوم محفل، به معرفی آثار ادبی پرداخته شد و کتاب "جاسوس" نوشته پائولو کوئیلو را زهرا اسدالهی (دامپزشکی، ۹۷) معرفی کرد.

در ادامه بخش دوم، همچون روال گذشته حاضران به شعر و نثرخوانی آزاد پرداختند. در این محفل، مهندس محمد عابدین‌نژاد (مهندسی راه و ساختمان، ۵۳) و سجاد نفر (مهندسی نقشه‌برداری، ورودی ۹۵) اشعاری از سروده‌های خود را قرائت کردند.

کمیته شعر و ادب

کانون مهندسیین فارغ‌التحصیل دانشکده فنی دانشگاه تهران